

*Jüri Balder – silmapaistev
kaupmees
ja ühiskonnategelane
Kadrinas*

1939. aastal pani Eino Jüri poeg Balder kirja vana sugulase Madimardi Mihkli (Mihkel Balder) mälestused, mis algasid sõnadega: *“Umbes viis põlvkonda tagasi tuli üks 16aastane noormees üle mere Rootsist ja asus elama praegusesse Undla valda Põima külast mere poole ja tema nimi oli Balder.”* Kuna Madimardi Mihkli mälu oli väga hea, siis ei puudunud meenutustest ka töö Siberi raudtee ehitamisel, milles ta osales meistrina, ning jutustus Balderi sugupuust ja ajaloolistest mälestusmärkidest. Kahjuks hävisid need ülestähendused Balderite küüditamisele järgnenud päevadel, sest olid jäänud lauashtlisse.

Nimi Balder on Rootsimaal populaarne. Stockholmi südalinnas on tänav Baldersgatan. Kuigi kaasajal on Rootsisis veel säilinud üks asa-usuliste kogudus ca 135 liikmega, kadus see usk kui paganlus pikkamööda umbes 1000 aastat tagasi, asendudes ristiusuga. Balder oli üks muinas-skandinaavia asakuningatest, Odeni ja Friggi poeg. Keegi ei võinud temale öelda ega teha midagi paha. Tema emale oli poja surma halbades unenägudes ette kuulutatud. Balderi ema Frigg võttis siis kõigilt ja kõigelt kogu maailmas vande Balderile mitte kurja teha. Jumalad lõbustasid end ikkagi sellega, et viskasid kive ning saatsid nooli Balderi pihta, tundes end vandest kindlustatuina. Ka Balderi pime vend Höder saatis tema poole teele noole, mis oli valmistatud teise venna Loke poolt. Sellest langes Balder surnuna maha. Loke oli teada saanud, et puuvõõrik on veel liiga noor, et anda vannet mitte kahjustada Balderit. Sellest oligi ta teinud noole, mis surmas venna. Jumalad püüdsid küll Balderit ellu äratada, kuid see ei õnnestunud. Alles pärast suurt võitlust – raganrökki – hiiglastega võis Balder tulla tagasi. Balderil oli naine Nanna, kes suri suurest murest mehe surma tõttu. Vend Vale maksis aga Lokele kuriteo eest kätte. Loke oli kaval ja valelik. Tema suurimaks rõõmuks oli teha halba teistele. Karistuseks pandi ta kalju külge ketti. Teda valvama pandi madu, kes alatasa tema näole mürki pritsis. Loke naine, kes oli kogu aeg mehe kõrval, kogus mürgitilgad kaussi. On arvamusi, et see müüt on laenatud keskaja kristlusest ning Balder on Kristuse võrdkuju. Loket võrreldakse aga kuradiga ristiusu aegadest.

Balderite sugupuu algab Ävardi Jüriga, kes asus umbes aastal 1796 Ävardi tallu, mille järgi ka nime sai. Temal oli kaks poega: Madikse Hans Balder ja Kiigemäe Kulp Palder (P, sest kuskil oli tehtud kirjaviga). Hans sai mõisahärralt hüüdnimeks “Bunaparte”, sest oli talle vastu hakanud. Madikse Hans Balderil olid pojad: Künka Juhan, Madikse Mart, Kaltri Jüri, Kiigemäe Hans, Mihkel ja Jaan.

Künka Juhanil oli 4 poega: Rein, Hans, Juhan ja ?(nimi teadmata). Madikse Martil lapsi ei olnud.

Kaltri Jüril oli 5 last: pojad (Puusepa) Hans ja Mart, tütred Liina, Mari ja Mai. Kaltri Jüri varasema elu kohta andmed puuduvad. On teada, et hiljem asus ta elama Laiaparra sauna.

Kiigemäe Hans oli alguses kaupmees Tormas, hilisema aja kohta andmed puuduvad.

“Mihkel oli noor, kui hundid ta surnuks jooksid,” oli August Balderi ülestähendustes kirjas.

Jaan suri noore sõdurina tolaaegses Åbo, praeguses Turu linnas Soomes. Rohkem andmeid tema kohta pole.

Mart Balder sündis 06.01.1859 vkj (19.01.1859 ukj). Hauakivil on sünniaastaks 1869. Poisikesena elas ta Sepatoa Pearn juures, õppis puutööd ja ehitas hiljem ettevõtjana maju. Ta abiellus 18.03.1884 vkj Ann Negruftiga, kes oli sündinud Udrikus 20.07.1861vkj, mõnedel andmetel aga 01.09.1861. Ann suri 25.12.1936.

1893. aastal siirdus Mart Balder Põima külla Puusepa talu rentnikuks. Hiljem ostis ta selle 52,59 hektarilise talu päriks.

Mart Balder oli isa üheksale lapsele. 5 poega: Jüri, Juhan, Jaan, Joosep, August ja 4 tütart: Leena, Anna, Pauline, Linda-Marie. Mart Balder suri 26.01.1928. Ta maeti 2. veebruaril.

Juhan Balder suri lasteta 1914. aastal peapõletiku tagajärjel.

Jaan Balder sündis Imastus 21.04.1894 vkj. Ta suri tiisikuse tõttu 11.08.1927.

Joosep Balder sündis 1895 ja tema tapsid enamlased Vabadus-sõja lahingus Pihkva all 1919. aastal.

August Balder sündis Imastus 13.10.1891 vkj (25.10.1891 ukj). Ta abiellus Hilja Neumanniga, sündinud 15.03.1910. August arre-teeriti augustis 1940, saadeti aprillis või mais 1941 Komi ANSV Petšoori rajooni sunnitöölaagrisse. Ta vabanes 1948. aastal, tuli Eestisse tagasi, asus Tapa linna. Oli olnud Eesti kaitseväes, oli Vabadusristi kavaler. Ta suri 26.09.1973 Tallinnas. Tema naine suri 08.10.1975.

Leena Balder sündis Imastus 24.12.1896 (hauakivil on 06.10.1896 ukj). Tema abielu Johannes Montagiga laulatati Kadrina kirikus 31.03. 1928. Johannes Montag sündis 01.04.1891, suri 30.12.1937. Leena võttis hiljem uueks perekonnanimeks Mandre. Ta suri 11.11.1966.

Anna Balder sündis 25.04.1894. Ta abiellus 16.10.1926 Liborius Paaliga (sündinud 08.12.1897). Neil oli 3 last: Leida, Leopold ja Elvi. Liborius suri 15.06.1982. Ta maeti Tapa Jakobi koguduse kirikus 19.06.1982. Anna suri 23.03.1988.

Linda-Marie Balder sündis 18.02.1901 Imastus.

Pauline Balder sündis 02.02.1903 Imastus. Linda-Marie ja Pauline hukkusid noorelt 12.10.1930. Nad jäid Kadrinas Tapa tee raudteeülesõidukohal hobuvankril rongi ette, sest noor hobune hakkas rongi nähes lõhkuma. Ka hobune kaotas ühe jala ja ta hukati. Hobust juhtinud sulane pääses eluga.

Jüri Balder sündis 03.03.1885 vkj (15.03.1885 ukj) Virumaal Undla vallas Imastus Koplimesa külas. Tema abikaasaks sai Julie Jaani tütar Terts (sündinud 03.10.1888 vkj, 15.10.1888 ukj). Laulatus toimus Kadrina Katariina koguduse kirikus 10.06.1912 vkj. Elama asuti Kadrinasse.

Esimene laps poeg Evald sündis 06.07.1913. Teine poeg Endel sündis 28.04.1919. Sama aasta oktoobris suri Evald kopsupõletiku tagajärjel. See sündmus lõi noorele perle esimesed haavad. Suurte katsumustega võideldes jäädi siiski peale.

Balderid võtsid kasulapseks kümneaastase Ferdinand Ermanni (sündinud 06.04.1909), kes oli pärit Jüri ja Juliega samast külast.

08.07.1921 sündis kolmas poeg Eino. Ränk katsumus laste haiguste ja surma tõttu sundis peret leidma võimalusi edaspidi haigusi vältida. Materiaalne kindlustatus lubas suvitada mere ääres Narva-Jõesuus. Poegade tervist pidi tugevdama ka "kõrgus-tikupäike". Et Eino nõustuks sellega, kutsuti ta niigi tõmmu ning turske kooli- ja mängukaaslane Reinhold Ivask ka protseduuri nautima. Ka lüpsisooja piima "aitas" naabripoiss juua. Seda meenutas mängukaaslase ema Anna Ivask.

Neljas poeg Eiki sündis 14.09.1927, kuid suri enne aastaseks saamist 28.04.1928 ajukelmepõletiku tagajärjel.

Koolihariduse omandas Jüri Balder Vanamõisa vallakoolis. 1914. aastal võeti ta sõjaväeteenistusse. Esimese maailmasõja päevil teenis ta suurema osa ajast Poolas, kus oli hobuste velsker ratsaväes. 1917. aastal ta demobiliseerus.

Jüri Balder tundis huvi äritegevuse vastu juba poisikesena. 14aastasena hakkas ta koos oma sõbra Johannes Rumbergiga (hilisema tärglisevabrikandiga – toim) külas kanamune kokku ostma

1912. aastal ostetud elumaja Kadrinas (u 1920).

Jüri Balder 1919.a.

Kadrina Valla Vabatahtlik Tuletõrje Ühing 1930ndatel aastatel.

Perekond Balder 1926
Vasakul poeg Eino, paremal poeg Endel.

ja Tapa turul väikese vaheltkasuga edasi müüma. Tapa jaama juures olevat kaubaks läinud vähid. See tegevus innustas poisse äritegevusele.

Kuigi Jüri Balder alustas peaaegu mitte millestki, oskas ta suhteliselt lühikese ajaga jõuda Kadrina aleviku üheks tooniandvamaks isiksuseks. Ta alustas koloniaalkauplusega, mil-lest peagi kasvas välja kaubamaja. Tema äripartnerid asusid kahe kihelkonna maadel. Ta proovis limonaaditööstusega, kuid vähese turu tõttu lõpetas peagi. Sama lugu oli villavabrikuga. Peagi avas ta uue talurahvakaupluse, mis registreeriti 1926. aastal. Sellest algas laiem äritegevus. Loodi saeveski. Ta tegeles metsanduse ja ehitustegevusega. Ka talupidamine ei olnud võõras. Seda tun-nistasid aleviku lähedased Tisleri ning Kallukse talud. Ehitades nägi ta ette tulevikuvajadusi, seda eriti kaubaaitade osas. Need ehitati nii, et laadimistööd toimusid minimaalse tööjõuga. Asudes otse raudtee ääres, sai kaupa teise korruse laost vagunisse transportida väikesel rööbasteel liikuva käruga.

Kaubaladude rivi otsas asus ka sisseehitatud kaevuga saun-pesuköök. Äritegevuse kõrgpunktiks said aastad 1938-1939, mil tal olid sidemed mitme tunnustatud firmaga. 6. mail 1941 maksis ta Vi-ru maakonna täitevkomitee Rakvere osakonnale vastavalt §5 ainu-üksi osalist maksu 400 rubla ja 14. mail 1941 tulumaksu 900 rubla.

Jüri Balderi tööelu täitis ka ühiskondlik-poliitiline tegevus. 1927. aastast alates oli ta Undla valla Kadrina Vabatahtliku Tuletõrje Ühingu esimees. Seda ametit pidas ta suure hoole ja armastusega. Ta toetas ühingut nii aineliselt kui ka vaimselt. Aktiivse ühiskondliku tegevuse eest pälvis ta oma 50nda sünnipäeva puhul Leedu Valgeristi ordeni. Tal oli mitu au-, teenete- ja tunnustuskirja. Jüri Balder kuulus mitme panga juhatusse, Kaitseliitu ja Isamaaliitu.

Jüri Balder sai kolleegidega, talurahvaga ja kogu ostjaskonnaga hästi läbi. Ta külastas oksjoneid, sõlmis kihlvedusid. Vahel armastas ka kõrtsis käia, ajada juttu aleviku inimestega.

Üks näide: Kord kõrtsis viis sõnasõda kihlveoni. Balder lubas oma võimeid näidata hobuseraua väljatagumisel. Ta hooples kaas-lastes ees, et teeb hobuseraua valmis kahe soojendusega, mis oli kohalike seppade seas ennekuulmatu. Ka väga kogunud sepp tegi kolm soojendust. Mindigi sepikotta. Kõigi imestus oli suur, kuna ta tööpoolest sai hakkama kahe soojendusega. Sellest tõusis Jüri Balderi populaarsus veelgi.

Kaubamaja J. Balder 1941. aastal.

Balder, Otter, Fels –
Kadrinas tuntud mehed.

Hiljem laskis ta sellesama hobuseraua üle hõbetada ja aetas köögis seinale. Lisandus ka loosung: *Kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma!*

Kuigi aastal 1937 ei olnud veel toimunud Austria liitumist Saksamaaga ja kõike sellele järgnevat, oli Jüri Balder juba pikemat aega oma unenägudes sõjas. Ta võitles oma olemasolu eest Poolamaal. Esimese maailmasõja päevist jäi talle kiindumus hobuste vastu. Seetõttu külastas ta alati oksjoneid ja laatu, kus ostis hobuseid ja teisigi loomi. Selles osas elas ta ikka oma Poolast saadud kogemuste ja mõju all. Ilmselt olid sealt pärit ka unenäod sõjast, arreteerimistest ja muust selletaolisest. Tihti võttis ta ka oma unenägude tõestuseks temale mitteomase püssi välja, pannes selle vahel ööseks voodi juurde. Selles ei olnud midagi seadusevastast, kuid ometi andis tunnistust sellest, et ta justnagu kartis midagi.

See oli 1937. aasta sügisel, kui Jüri Balder ühel heal päeval ko-dustele teatas, et ostab Rootsimaale talu. Olevat pakkumine. Kindlasti oli ta mõistnud, et kodumaal enam midagi head loota pole. Küllap oli ta oma unenägude tõlgendamisel jõudnud veendumisele, et ainus lahendus neist painajatest vabanemiseks on ärasõit kuhugi kaugele, nagu seda on Rootsimaa. Kindlasti oli veidi põhjust ka selles, et nii tema kui ka abikaasa esivanemad olid pärit Rootsist. Ta otsustas teha täispöörde ja siirduda tagasi oma juurte maale. Määravaks pidi saama Julie Balderi otsus. See oli eitav. Tuli leppida saatusega, mis kujunes raskeimast raskemaks.

Jüri Balder arvati välja Kaitseliidust selle tegevuses mit-teosalemise pärast. See oli üpriski loomulik, kuna ta oli hõivatud mitme muu tegevusega. Nüüd pidi ta ära andma ka oma vene päritolu vintpüssi. Ta tehti relvituks sõna otseses mõttes. Ometi oli ta olnud hea laskur. Lasketiiru avamisel proovilaske tehes tabas ta 500 meetri pealt kahel korral kuut ja seitset, olles prillid koguni koju unustanud. Samas sai nii mõnigi hea laskur 0 silma. Oli see sõjast saadud suur kogemus või midagi muud, kes teab.

Väljasaatmine toimus 14. juunil 1941. Jüri Balder saadeti Verhoturia vangilaagrisse. Seoses tema tervise halvenemisega olevat ta 26. detsembril 1941 määratud kergemale tööle. Ta kuulati üle kolm päeva enne surma, kohtuotsus langetati aga poolteist kuud pärast surma. Teda süüdistati suurkaupmeheks, kes omas kahte kauplust ja kahte maja, olemises. Ühe sõnaga oli ta kapitalist. Jüri Balder suri 14. veebruaril 1942 Sverdlovski oblasti Sevurali laagris.

Ta rehabiliteeriti täielikult 16. jaanuaril 1989 vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu presiidiumi 16. jaanuari 1989 seadusele "Lisa-abinõudest õigluse jaluleseadmiseks 1930-1940ndatel aastatel ja 1950ndate aastate algul toime pandud repressiooni ohvrite suhtes" paragrahvile nr.1.

Jüri Balderi poja Eino mälestustes leidis küüditamine aset järgmiselt. 1941. aasta 13. juuni õhtul tegi ta enne magamaminekut väikese tiiru ümber Kadrina. Õhtu oli soe ja selge. Balderi kaubamaja ees 5. haruteel ei olnud oma tavapärasest kohta sisse võtnud õpilaste rong. Ometi ei tekkinud mõtetes mingeid seoseid ei küüditamisega ega rongi puudumisega või kohalolekuga. Jõudnud koju kella 11 paiku, ei viidanud miski erakorralisele sündmusele, nagu seda oli küüditamine.

Ometi jõudsid võimumehed kella nelja ajal ka Balderite ukse taha. Pere äratati. Nad said teada, et neid viiakse kodust kaugele. Jüri ja Julie Balder riietusid kiiresti. Eino aga ei mõelnudki tõusta, kuni tema voodi ette tuli püssimees. Siis sai ta aru, et asi on naljast kaugel. Neid olid tulnud vangistama 2 relvadega punaväelast ja teejuhina Kadrina raudteejaama rööpaseadja, kohalik kommunist Rotginger (hilisem eestistatud nimi Rohtlaan). Äraviijatel oli kiire. Ei antud eriti aega midagi kaasa võtta. Piirduti ema Julie poolt kokku pandud toidu-pakkidega. Jüri Balder oli üsna nõutu. Ta mõtles, mida võtta või mida jätta. Ei öeldud ju neile, kuhu viiakse. Eino võttis väikese kohvrikese, kuhu pani kirjapaberit, sulgi ja muud pudi-padi, mida leidis oma kirjutuslaua sahtlist. Selga pani ta aga riided, mida kandis linnas käies. Isa Jüri võttis välja kolmveerandliitrise piiritusepudeli ja pakkus seda äraandjale – "suurevaevanägijale". Ei puudunud ka toost. Vahepeal oli ka muu majarahvas ärganud. Kasupoeg Ferdinand ajas auto välja ja vähesed asjad viidi auto peale. Viimase asjana võttis Jüri laost koti (50 kg) ameerika suhkrut. Natsionaliseeritud kaubamaja ärijuht oli tol hetkel siiski veel Jüri Balder ja ladude võtmedki olid veel tema käes. Tegu oli igati põhjendatud, sest auto seisis parajasti suhkrulao ees.

Majast väljuti püssimeeste vahel köögiukse kaudu, siirduti maja ette. Seal selgus, et õpilaste veoks kasutatav mootorveduriga vagun

oli jälle kohal. Küüditatud laaditi sinna koos kaasavõetud asjadega. Esimene sõit viis Kadrina raudteejaama. Seal tuli ära oodata Narva rongi saabumine, et siis suunduda Rakveresse, kuhu koguti kõik maakonna küüditatavad. Ooteaeg venis kolmveerandtunniseks. Selle aja jooksul oli teade Balderite areteerimisest levinud kogu Kadrinas. Umbes 500 kokkutulnud Kadrina elanikku jälgis vaikides, kuidas kahe püssimehe vahel suundusid Balderid jaamahoone vagunisse. Nad astusid väärikalt, püstipäi. See oli unustamatu hetk. Erirong väljus kell 7.35. Küüditajad olid teinud kõvasti eeltööd selle perekonna kodust ära viimiseks – toodi kohale erirong, andmeid väljasaatmise põhjuse leidmiseks oli kogutud juba pool aastat. Undla vallavalitsuse tolaeagse sekretäri Elga Jurtomi mälestuste järgi käisid NKVD mehed andmeid hankimas ikka öösiti ja pea igal nädalal. Ülejäänud küüditatud veeti Rakveresse veoautodel. Erirong jõudis Rakvere kaubajaama kella 9 paiku hommikul. Peatuti otse ešeloni vastas. Nad laaditi ümber sõna otseses tähenduses. Nüüd sai selgeks, et mehed ja naised paigutatakse eraldi vagunitesse. Ema Julie juurde jäid vaid magamisriided, emailämber toidu-poolisega ja korv. Naiste vagunis oli 12 naist ja 13 last, pisim neist kolme ja poole kuune. Ülejäänud kompsud ja suhkrukott viidi meeste juurde. Kogu päeva kestis "mõttelejate" inimeste kokkuvedu ja laadimine ešeloni. Rakveres oldi kaks ööpäeva. Ärasõit oli pühapäeva, 16. juuni hommikul kell 7. Suunduti Tapa poole. Ilmselt saadi "plaan" täis.

Vagunites olivad tutvusid omavahel. Mehed organiseerisid ühes osas vagunist "avaliku tribüüni". Võeti sõna ühe või teise maailma-probleemi pärast. Ka Jüri Balder oli üks kõnemeestest. Tegevust jätkus ja esialgu ei lastud tujul langeda. Kella 4 paiku oldi Jõgeval, kus tehti peatus. Kuna paljudel selle vaguni meestel seal tuttavaid ärimehi leidis, kohtuti veel nii mõnegagi. Jüri Balder kohtas tuttavat ärimest Jürgensoni, kes oli olnud Narva-Jõesuus nende suvi-tuskrundi naabriks. Tänu Jõgeva rahvale saadi kast võid ja muid toiduaineid, peale selle veel mitutuhat paberossi. Rahvas lihtsalt tuli vagunite juurde, vaatamata püssimeeste keelamistele. Õnneks ei läinud asi püssipaugutamiseni. Ešeloni "isandad" ei võinud ette näha sellist rahvamassi tulekut vagunite juurde, kuid tegid vajalikud jä-reldused. Enam peatusi ei tehtud. Orava jaamas tehti siiski peatus tänu sellele, et üks mees oli võtnud nõuks põgeneda läbi saetud avause vaguni seinas. Pole teada, kas see tal ka õnnestus.

Peagi jäi selja taha Petseri, sõit kulges Pihkva suunas. Naiste vagun jõudis Petserisse 17. juuni öösel. Seal oli ees Valga rahvast. Päeva ajal lubati isegi 10 minutit jalutada, mis võimaldas kohtuda nii mõnegi Kadrina inimesega. Kell 3 ületati Irboskas piir, kell 7 jõuti Pihkvasse. Esmaspäeva õhtuks oldi mingis suuremas jaamas, kus lubati vee järele minna. Samas jaamas olevat tehtud muudatusi ka vagunite koosseisus. Eino Balder sattus isa juurest ema juurde. See tuli nii ootamatult, et Eino ei osanud isa juures olevatest asjadest midagi kaasa võtta. Nii jäidki kaasa võetud produktid Jüri Balderi juurde. Hiljem sai teatavaks, et meeste vagunuid haagiti lahti ja need suunati lõuna poole.

Julie Balder on edasise teekonna tähendanud oma päevikusse. 18. juuni öösel läbiti Dno, Staraja Russa. Kell 10 oldi Bolognas Kalinini oblastis. Öösel olevat "meeste rong" "naiste rongi" kätte saanud. Kell 2 anti lõunat: supp ja vorst kurgiga. 19. juuni hommikul kell 4 läbiti Rõbinsk. Veidi hiljem oldi ühes suuremas jaamas, kus rong suunati varuteele, et anda teed möödasoitvale rongile, milles oli sõjavarustus, sõdurid ja väga palju vange.

Maastik ja taimestik oli Eestiga väga sarnane, Pihkva ümbrus oli väga madal ja vesine. Danilovi jaamas olevat antud lõunat, kaks sööki koguni. Õhtuks jõuti Bui jaama, kus tehti pikem peatus. Klopiti magamis- ja tavalisi riideid. Jaroslavlis võeti uus suund, seekord põhja poole.

20. juuni. Läbi öö ja hommikupooliku tulid vastu täies varustuses sõjaväerongid. Sama ka õhtupoolikul. Päeva ajal tulid ka Omsk-Moskva ja Tšitaa-Moskva kiirrongid. Lõunat anti kell 7, kaks toitu, lastele piima ja sepikut. Tol hetkel oldi vagunis 24kesi: 12 last ja 12 ema.

21. juuni öö jooksul jõuti Svezrest Kirovi. Seal seisti 6 tundi. Siis sõitu paar jaamavahet ja jälle seisak. Ühes väiksemas jaamas lasti neid 10 minutiks vagunitest välja. Kirovis oli väga palju sõjaväge. Maastik hakkas muutuma mägisemaks. Hilja õhtul ületati suur jõgi. Kaldad särasid elektrituledes ja ka paatidel oli palju tulesid. Kell pool 7 seisti jällegi ühes suuremas jaamas.

Hiljem kuulsid Julie ja Eino, et algselt küll lõuna poole saadetud mehed olid algava sõja tõttu laaditud veelkord ringi ning saadetud Uurali taha Sverdlovski oblastisse.

Jüri Balderi surma ajast ja põhjusest oli juttu eespool. Julie Balder suri 10. jaanuaril 1943 kopsupõletiku tagajärjel Maiski külas

Novo-Vasjugani rajoonis Tomski oblastis. Ta rehabiliteeriti Eesti NSV 7. detsembri 1988 seaduse "Kohtuväliste massirepressioonide kohta Nõukogude Eestis 1940-1950" alusel.

Emaga koos küüditatud Eino Balder elas samuti Tomski oblastis Novo-Vasjugani rajooni Maiski külas. 1941. aasta juulist kuni 1945. aasta aprillini töötas ta Maiski kolhoosis "Udarnik" metsatööl. Pärast tööpataljoni kutsumist 1945. aasta aprillis määrati ta Novo-Vasjugani Täitevkomitee otsusega tööle kohalikku elakrijaama. Alates maist 1945 töötas ta seal masinistina, elektrikuna, meh-haanikuna ja hiljem direktorina kuni 1956. aasta sügiseni. Eino Balder abiellus Lehte Nigoliga 31. detsembril 1945. Lehte oli Eestist pärit Narva konservivabrikandi tütar, sündinud 11.09.1917 Ufaa linnas Baškiirias. Eestisse elama oli ta asunud koos vanematega 1920. aastal. Tema isa suri laagris 1941. Eino ja Lehte Balderi tütar Marika sündis 25.06.1947 Novo-Vasjuganis tõsise südame-kahjustusega. Tütar Mare sündis samas 14. 06.1948.

Eino Balder õppis töö kõrval Kommunaalministeeriumi Tomski filiaali Tehnilises Instituudis aastail 1954 kuni 1956. Ta võttis osa õpetajate täienduskursustest Tomskis ja oli ühtlasi Novo-Vasjugani keskkoolis masinaõpetuse õpetaja 10.01.1956 kuni 15.12.1956, mille tõttu ta vabastati sundvõõrandamiselt ehk sundväljasaatmiselt 26.04.1956. Abikaasa Lehte vabastati eriväljasaatmiselt 02.06.1956. Eestisse jõudsid nad oktoobris 1956. Esialgelt soovis Eino jääda sugulaste juurde Tapale, kuid võimuorganid ei lubanud peatuda tema endises kodurajoonis. Tapalt lahkumiseks anti aega 24 tundi. Tänu hea sõbra sekkumisele anti aega uue elukoha leidmiseks 6 kuud. 02.11.1956 kuni 1957. aasta märtsikuuni elasid nad Liborius Paali juures Tapal Nigoli tn 21. Seejärel asuti elama Kehra alevikku.

24.12.1980 sõlmiti Silvi Joanni t Tuisu ja Eino Balderi abielu. 21.07.1980 sündis nende tütar Jane.

Eino Balder rehabiliteeriti Eesti NSV 07.12.1988 seaduse "Kohtu-väliste massirepressioonide kohta Nõukogude Eestis 1940-1950ndail aastail" alusel.

Endel Balder (s 28.04.1919) kasvas ja sai alghariduse Kadrinas. Kutsevalik viis Ta õppima Tallinna Poeglaste Kommerts-gümnaasiumi (1933-1938), kus ta sai oma esimesed teadmised majandusest. Järgnesid õpingud Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas vaheldumisi kaitsevägekohustusega Eesti

Vabariigi Sõjakoolis. Ta lõpetas 1940. aastal seal suurtükiväe aspirantide klassi. Ta kuulus Kadrina Eesti Hariduse Seltsi. Poliitiliste sündmuste poolt Eesti rahvale ja Balderi perele toodud rängad katsumused küüditatuina jäid küll Endlil kogemata, kuid mobilisatsioon viis ta Saksa sõjaväkke ja Narva alla lahingutesse. Ta oli jõudnud abielluda 21.08.1943 Aino Luubiga (s 21.08. 1921 Tallinnas) ja kodu rajada. Noorpaaril õnnestus koos kahe kuu vanuse tütre Enega (s 06.07.1944 Kadrinas) pageda pärast saksa rinde kokkuvarisemist Rootsi. Sinna jõuti 24.09.1944. Vähesese otsimise järel Rootsi tööturul sai Endel Balder röntgenifirma Georg Schönanderi juures kamreeri assistendiks ja hiljem ettevõtte ühendamise järel Siemensiga uue organisatsiooni pea-raamatupidajaks. Ta töötas seal 23 aastat. Aastast 1957 oli ta revidendiks Misomex Grupis ja reas teistes eestlastele kuuluvais firmades. 1970. aastal kutsusid sõbrad ta Misomex AB majandusjuhiks, kus ta töötas majandusdirektorina kuni pensionile jäämiseni 1983. aastal. Oma alati sõbraliku olekuga ja suurte kogemustega võitis ta alati kõikide poolehoidu nii ettevõtte juhatuses kui ka kaastöötajate seas. Ka pensionipõlves ei ole tal olnud mahti tegevusetu olla. Ikka on leidunud mõni eestlaste seltskondlik algatus, kus kaasa lüüa. Akadeemiliselt kuulub Endel Balder korporatsiooni Fraternitas Estica ridadesse.

Veoauto Balderi kaubamaja päevilt.

Balderite kaupluse- ja elumaja meie päevil.

Pärast Teist maailmasõda sai maja omanikuks Kadrina Tarbijate Kooperatiiv ja seal jätkus kauplemine segakaubaga. Kaupluse juhataja oli Aleksander Schönberg, müüjana töötas ka Balderite kasupoja Ferdinand Ermani abikaasa Gerda, kes tänaseni elab Kadrinas. 1960ndate aastate algusest kaubeldi seal majapidamistarvete ja mööbliga. Juhataja oli pikka aega Elmar Moor, tema järel Tiiu Kastemäe. Pärast uue kauplusehoone valmimist autobussijaama juures koliti kauplus sinna üle. Taasiseseisvunud Eestis on taastatud Eino Balderi omandiõigus majale. Seal on aset leidnud erafirma toidukauplus.

TEKSTI KOOSTANUD: TIJU UUSKÜLA
FOTOD PEREKOND BALDERI ERAKOGUDEST
KUJUNDANUD JA TOOTNUD T. & H. R.

Neeruti Seltsi Toimetised, A-517 Kadrina

Ostes käesoleva trükise, toetate Neeruti ja selle lähikonna kultuuriloo jäädvustamist ja Neeruti Seltsi, kes selle oma südameasjaks on võtnud.

